

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (piąta izba)

z dnia 8 czerwca 2017 r.*

Odesłanie prejudycjalne — Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości —
Postępowanie upadłościowe — Rozporządzenie (WE) nr 1346/2000 — Artykuły 4 i 13 —
Czynności dokonane z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli — Warunki, na jakich rozpatrywana
czynność może zostać zaskarżona — Czynność podlegająca prawu innego państwa członkowskiego niż
państwo wszczęcia postępowania — Czynność niezaskarżalna na podstawie tego prawa —
Rozporządzenie (WE) nr 593/2008 — Artykuł 3 ust. 3 — Prawo wybrane przez strony —
Lokalizacja wszystkich elementów danej sytuacji w państwie wszczęcia postępowania — Wpływ

W sprawie C-54/16

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie
prejudycjalnym, złożony przez Tribunale Ordinario di Venezia (sąd w Wenecji, Włochy)
postanowieniem z dnia 7 stycznia 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 29 stycznia 2016 r.,
w postępowaniu:

Vinyls Italia SpA, w upadłości,

przeciwko

Mediterranea di Navigazione SpA,

TRYBUNAŁ (piąta izba),

w składzie: J.L. da Cruz Vilaça, prezes izby, M. Berger (sprawozdawca), A. Borg Barthet, E. Levits
i F. Biltgen, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Szpunar,

sekretarz: M. Aleksejev, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 1 grudnia 2016 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Vinyls Italia SpA, w upadłości, przez S. Giroto, F. Marrellę oraz M. Pizzigatiego,
avvocati,
- w imieniu Mediterranea di Navigazione SpA przez M. Marescę, F. Campodonica, L. Fabra oraz
G. Ducę, avvocati,

* Język postępowania: włoski.

- w imieniu rządu włoskiego przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną początkowo przez D. Del Gaiza, a następnie przez P. Pucciariella, avvocati dello Stato,
- w imieniu rządu greckiego przez E. Zisi oraz S. Charitaki, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez E. Montaguti, M. Heller oraz M. Wilderspina, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 2 marca 2017 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 13 rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.U. 2000, L 160, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 19, t. 1, s. 191).
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach postępowania toczącego się pomiędzy Vinylns Italia SpA, w upadłości, a Mediterranea di Navigazione SpA (zwaną dalej „Mediterranea” lub spółką „Mediterranea”) w przedmiocie powództwa o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną, mającego na celu odzyskanie od tej ostatniej spółki kwot, jakie wypłaciła jej pierwsza spółka na sześć miesięcy przed ogłoszeniem upadłości.

Ramy prawne

Konwencja rzymska

- 3 Artykuł 3 ust. 1 Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartej do podpisu w Rzymie w dniu 19 czerwca 1980 r. (Dz.U. 1980, L 266, s. 1, zwanej dalej „konwencją rzymską”), stanowi:

„Umowa podlega prawu wybranemu przez strony. Wybór prawa powinien być wyraźny lub w sposób dostatecznie pewny wynikać z postanowień umowy lub okoliczności sprawy [...]”.
- 4 Artykuł 2 pierwszego protokołu w sprawie wykładni przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich konwencji rzymskiej (Dz.U. 1989, L 48, s. 1) wymienia sądy państw członkowskich, które mogą zwrócić się do Trybunału o wydanie orzeczenia wstępnego w przedmiocie zagadnienia, które powstało w rozpoznawanej przez niego sprawie i które dotyczy wykładni postanowień tej konwencji. Taka możliwość została w odniesieniu do Republiki Włoskiej zastrzeżona dla Corte suprema di cassazione (najwyższego sądu kasacyjnego) i dla Consiglio di Stato (rady stanu).

Prawo Unii

Rozporządzenie nr 1346/2000

5 Zgodnie z motywami 23 i 24 rozporządzenia nr 1346/2000:

„(23) W zakresie swojej regulacji niniejsze rozporządzenie powinno określić jednolite normy kolizyjne zastępujące – w zakresie ich stosowania – wewnętrzne przepisy prawa prywatnego międzynarodowego. O ile nie postanowiono inaczej, zastosowanie powinno znaleźć prawo państwa wszczęcia postępowania (*lex concursus*). Powyższa norma kolizyjna powinna dotyczyć zarówno głównego postępowania upadłościowego, jak i postępowań miejscowych; *lex concursus* określa wszystkie procesowe i materialne skutki postępowania upadłościowego w odniesieniu do dotkniętych nimi osób oraz stosunków prawnych; określa wszystkie przesłanki wszczęcia, prowadzenia oraz ukończenia postępowania upadłościowego.

(24) Automatyczne uznanie postępowania upadłościowego, do którego co do zasady stosuje się prawo państwa wszczęcia może kolidować z przepisami innych państw członkowskich o dokonywaniu czynności prawnych. W celu ochrony zaufania oraz pewności obrotu w państwach członkowskich innych niż państwo wszczęcia postępowania należy przewidzieć szereg wyjątków od ogólnej zasady”.

6 Artykuł 4 rozporządzenia nr 1346/2000 stanowi:

„1. O ile niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej, dla postępowania upadłościowego i jego skutków właściwe jest prawo państwa członkowskiego, w którym zostaje wszczęte postępowanie, określanego dalej jako »państwo wszczęcia postępowania«.

2. Prawo państwa wszczęcia postępowania określa przesłanki wszczęcia postępowania upadłościowego, sposób jego prowadzenia i ukończenia. W szczególności określa ono:

[...]

m) zasady dotyczące nieważności, zaskarżania [możności unieważnienia] lub względnej bezskuteczności czynności prawnych dokonanych z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli”.

7 Artykuł 13 rozporządzenia nr 1346/2000 stanowi:

„Artykułu 4 ust. 2 lit. m) nie stosuje się w wypadku, gdy osoba, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, wykaze, że:

— czynność ta podlega prawu innego państwa członkowskiego niż państwa wszczęcia postępowania,

i

— w takim przypadku ta czynność prawna w żaden sposób nie podlega zaskarżeniu na podstawie tego prawa”.

Rozporządzenie Rzym I

- 8 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.U. 2008, L 177, s. 6, zwane dalej „rozporządzeniem Rzym I”) stanowi w art. 1 ust. 1 akapit pierwszy:

„Niniejsze rozporządzenie stosuje się do zobowiązań umownych w sprawach cywilnych i handlowych powiązanych z prawem różnych państw”.

- 9 Artykuł 3 rozporządzenia Rzym I, zatytułowany „Swoboda wyboru prawa”, stanowi w ust. 1 i 3:

„1. Umowa podlega prawu wybranemu przez strony. Wybór prawa jest dokonany wyraźnie lub w sposób jednoznaczny wynika z postanowień umowy lub okoliczności sprawy. Strony mogą dokonać wyboru prawa właściwego dla całej umowy lub tylko dla jej części.

[...]

3. W przypadku gdy wszystkie inne elementy stanu faktycznego w chwili dokonywania wyboru prawa właściwego są zlokalizowane w państwie innym niż państwo, którego prawo zostało wybrane, dokonany przez strony wybór nie narusza stosowania tych przepisów prawa tego innego państwa, których nie można wyłączyć w drodze umowy”.

Prawo włoskie

- 10 Artykuł 67 ust. 2 legge fallimentare (ustawy o upadłości), zatwierdzonej w drodze regio decreto n. 267 (dekretu królewskiego nr 267) z dnia 16 marca 1942 r. (GURI nr 81 z dnia 6 kwietnia 1942 r.), stanowi:

„Jeżeli kurator udowodni, że druga strona miała świadomość niewypłacalności dłużnika, bezskuteczne są także płatności oznaczonych i wymagalnych długów, odpłatne czynności prawne i te powodujące powstanie pierwszeństwa w [zaspokojeniu] długów, także osób trzecich, równocześnie powstałe, jeżeli zostały dokonane na sześć miesięcy przed ogłoszeniem upadłości”.

- 11 Zgodnie z art. 167 codice di procedura civile (kodeksu postępowania cywilnego, zwanego dalej „CPC”):

„W odpowiedzi na pozew strona pozwana powinna podnieść wszystkie środki obrony [zarzuty], zajmując stanowisko względem okoliczności podniesionych przez powoda, wskazać swoje dane adresowe, numer identyfikacji podatkowej, środki dowodowe, na które zamierza się powołać, jak również dokumenty, które przedkłada do akt sprawy, oraz przedstawić swoje żądania.

Pod rygorem prekluzji strona powinna zgłosić powództwa wzajemne oraz zarzuty proceduralne i zarzuty co do istoty sporu, których sąd nie bierze pod uwagę z urzędu [...]”.

- 12 Artykuł 183 CPC stanowi:

„Na rozprawie wyznaczonej w celu pierwszego stawienia stron [...]:

[...] strony mogą uściślić lub zmienić już sformułowane żądania, zarzuty i wnioski.

[...]

W razie konieczności sąd wyznacza stronom następujące terminy zawite:

- 1) termin 30 dodatkowych dni do złożenia pism ograniczających się tylko do wyjaśnień lub zmiany już przedstawionych żądań, zarzutów i wniosków;

[...]

- 3) termin 20 dodatkowych dni wyłącznie do wskazania dowodów przeciwnych”.

Prawo Zjednoczonego Królestwa

- 13 Zgodnie z art. 239 ust. 2 i 3 Insolvency Act 1986 (ustawy o upadłości z 1986 r., zwanej dalej „IA z 1986 r.”), obowiązującej w Anglii i Walii:

„2. Jeżeli spółka w stosownym czasie [określonym przez IA z 1986 r.] przyznała korzyść innej osobie [uprzywilejowała inną osobę], syndyk może żądać zastosowania przez sąd środków ustanowionych w niniejszym przepisie.

[...]”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 14 Spór w postępowaniu głównym, zawisły przed Tribunale Ordinario di Venezia (sądem w Wenecji, Włochy), toczy się pomiędzy Vinyls Italia, spółką w upadłości, z siedzibą w Wenecji, a spółką Mediterranea, z siedzibą w Rawennie (Włochy), w przedmiocie pozbawienia skuteczności dwóch wpłat (zwanymi dalej „spornymi płatnościami”), dokonanych w wykonaniu umowy czarteru morskiego zawartej w dniu 11 marca 2008 r., której ważność została przedłużona załącznikiem z dnia 9 grudnia 2009 r. Tych płatności, w łącznej kwocie 447 740,27 EUR, Vinyls Italia dokonała na rzecz spółki Mediterranea, zanim wobec spółki Vinyls Italia przeprowadzono szczególne postępowanie administracyjne, które następnie doprowadziło do postawienia jej w stan upadłości.
- 15 W ramach sporu w postępowaniu głównym syndyk spółki Vinyls Italia podnosił, że sporne płatności wpłynęły z opóźnieniem w stosunku do terminów wskazanych w umowie, w okresie, w którym w świetle dostępnych publicznie informacji wiadomo było, że spółka ta jest niewypłacalna i że płatności te mogły zostać odwołane zgodnie z art. 67 ust. 2 ustawy o upadłości.
- 16 Mediterranea sprzeciwia się uznaniu spornych płatności za bezskuteczne i utrzymuje, że płatności te były dokonywane w wykonaniu umowy, dla której strony dokonały wyboru prawa angielskiego. Tymczasem zgodnie z tym prawem, które jest rozstrzygające na podstawie art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000, sporne płatności są niezaskarżalne. Na poparcie tej argumentacji Mediterranea przedłożyła złożone pod przysięgą oświadczenie adwokata z siedzibą w Zjednoczonym Królestwie, zgodnie z którym w niniejszym wypadku prawo angielskie nie pozwala na odwołanie spornych płatności.
- 17 Vinyls Italia utrzymuje natomiast, że art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 przewiduje odstępstwo proceduralne. Tymczasem zarzut ten jako taki nie może zostać zbadany przez sąd z urzędu, lecz musi zostać podniesiony przez zainteresowaną stronę w terminie wyznaczonym przez prawo procesowe państwa członkowskiego siedziby sądu rozpoznającego powództwo o uznanie czynności za bezskuteczną. Tymczasem w niniejszym wypadku zarzut ten został podniesiony z przekroczeniem terminu.

- 18 Sąd odsyłający zauważa na wstępie, że na podstawie art. 4 ust. 2 lit. m) rozporządzenia nr 1346/2000 mające zastosowanie zasady dotyczące nieważności, możliwości unieważnienia lub względnej bezskuteczności czynności prawnych dokonanych z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli stanowią normy *lex fori concursus*, czyli przepisy prawa włoskiego dotyczące niewypłacalności, a więc w niniejszym wypadku art. 67 ust. 2 ustawy o upadłości. Przepis ten pozwalałby na uznanie spornych płatności za bezskuteczne w sytuacji, gdyby *Mediterranea* miała wiedzę na temat niewypłacalności spółki *Vinyls Italia* w chwili, w której płatności te były dokonywane.
- 19 Sąd ten przypomina natomiast, że – zgodnie z art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 – art. 4 ust. 2 lit. m) tego rozporządzenia nie stosuje się, gdy osoba, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, wykaże, że czynność ta podlega prawu innego państwa członkowskiego niż prawo państwa wszczęcia postępowania oraz że w takim przypadku zgodnie z prawem tego innego państwa członkowskiego owa czynność prawna w żaden sposób nie podlega zaskarżeniu. Sąd odsyłający uściśla, że o ile *Mediterranea* podniosła zarzut na tej podstawie, o tyle uczyniła to po wygaśnięciu terminów przewidzianych we włoskim prawie procesowym do podniesienia „zarzutów proceduralnych”, w rozumieniu tego prawa.
- 20 Sąd odsyłający zauważa następnie, że postanowienie umowne poddające umowę rozpatrywaną w postępowaniu głównym prawu angielskiemu może podlegać zakresowi stosowania rozporządzenia Rzym I. Tymczasem rozporządzenie to, zgodnie z jego art. 1 ust. 1, dotyczy „powiązan[ia] z prawem różnych państw”, i w art. 3 ust. 3 ustanawia ograniczenia skutków prawa wybranego przez strony. Jednak nie jest jasne, czy w sytuacji rozpatrywanej w postępowaniu głównym występuje powiązanie z prawem różnych państw. Sytuacja ta dotyczyła bowiem umowy czarteru morskiego, zawartej we Włoszech pomiędzy dwiema spółkami prawa włoskiego, których siedziby znajdowały się w tym państwie członkowskim, w celu transportu substancji chemicznych statkami pływającymi pod włoską banderą. Natomiast omawiana umowa została zredagowana w języku angielskim i zawierała postanowienie dokonujące wyboru prawa angielskiego, jak również postanowienie przyznające właściwość *London Maritime Arbitrators Association* (londyńskiemu stowarzyszeniu sędziów morskich).
- 21 Wreszcie, zdaniem sądu odsyłającego, ze złożonego przez spółkę *Mediterranea* pod przysięgą w postępowaniu głównym oświadczenia wynika, że prawo angielskie nie wyklucza w sposób ogólny i abstrakcyjny możliwości zaskarżenia spornych płatności, lecz uzależnia tę możliwość od przesłanek merytorycznych różniących się od przesłanek ustalonych przez *lex fori concursus*. Artykuł 239 ust. 2 IA z 1986 r. wymaga bowiem od syndyka przedstawienia dowodu na wolę uprzywilejowania przez dłużnika wierzyciela, będącego adresatem płatności, a nie dowodu na to, że wierzyciel wie o sytuacji niewypłacalności dłużnika.
- 22 W powyższych okolicznościach *Tribunale Ordinario di Venezia* (sąd w Wenecji) postanowił zawiesić postępowanie i przedłożyć Trybunałowi następujące pytania prejudycjalne:
- „1) Czy »wymóg wykazania« nałożony przez art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 na podmiot, który skorzystał z czynności prawnej dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, celem przeciwstawienia się zaskarżeniu tej czynności zgodnie z przepisami *legis fori concursus*, obejmuje obowiązek podniesienia zarzutu procesowego, który może zgłosić jedynie strona, w terminach przewidzianych przez prawo procesowe sądu mającego jurysdykcję, gdy strona powołuje się na klauzulę derogacyjną ustanowioną przez rozporządzenie i wykazuje, że zostały spełnione dwie przesłanki wymagane przez ten przepis? Lub czy art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 znajduje zastosowanie w wypadku, gdy zainteresowana strona wniosła o jego zastosowanie w toku postępowania, także z przekroczeniem terminów przewidzianych przez prawo procesowe sądu mającego jurysdykcję dla zarzutów procesowych lub także z urzędu, pod warunkiem że zainteresowana strona wykazała, że czynność dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli podlega *legi causae* innego państwa członkowskiego, którego prawo nie zezwala na zaskarżanie czynności prawnych za pośrednictwem żadnego środka w danej sprawie?

- 2) Czy odesłanie do uregulowania legis causae przewidziane przez art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 celem określenia, czy »to prawo nie zezwala, w danej sprawie, na zaskarżenie takiej czynności żadnym środkiem«, należy interpretować w ten sposób, że strona zobowiązana do przedstawienia dowodu musi wykazać, że w konkretnej sprawie lex causae nie przewiduje, w sposób ogólny i abstrakcyjny, żadnego środka zaskarżenia czynności prawnej, takiej jak ta uznana w niniejszej sprawie za krzywdzącą – a mianowicie płatności zobowiązania umownego – lub w ten sposób, że strona zobowiązana do przedstawienia dowodu musi wykazać, że w sytuacji, w której lex causae dopuszcza zaskarżanie czynności tego typu, w rzeczywistości nie występują przesłanki – inne od przesłanek przewidzianych w lege fori concursus – wymagane, aby zaskarżenie mogło zostać uwzględnione w sprawie poddanej rozprawie sądu?
- 3) Czy uregulowanie derogacyjne przewidziane przez art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 – biorąc pod uwagę jego ratio legis, polegające na ochronie uzasadnionego zaufania stron co do trwałości czynności prawnej zgodnie z lege causae – może znaleźć zastosowanie także w przypadku, w którym strony umowy mają siedzibę w tym samym państwie umawiającym się, którego prawo zatem przewidywalnie stanie się lege fori concursus w przypadku niewypłacalności jednej z nich, i strony za pośrednictwem klauzuli umownej wyboru prawa innego państwa umawiającego się wyłączają pozbawienie skuteczności czynności wykonawczych tej umowy spod stosowania imperatywnych zasad legis fori concursus, których celem jest ochrona zasady par condicio creditorum, z pokrzywdzeniem dla ogółu wierzycieli w przypadku wystąpienia upadłości?
- 4) Czy art. 1 ust. 1 rozporządzenia Rzym I należy interpretować w ten sposób, że »okoliczności, które powiązane są z prawem różnych państw« w celach możliwości zastosowania samego rozporządzenia, obejmują także przypadek umowy czarteru morskiego zawartej w danym państwie członkowskim pomiędzy spółkami mającymi siedzibę w tym samym państwie członkowskim i zawierającej klauzulę wyboru prawa innego państwa członkowskiego?
- 5) W przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie czwarte: czy art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I w związku z art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 należy interpretować w ten sposób, że decyzja stron, aby poddać umowę prawu państwa członkowskiego innego niż to, w którym ulokowane są »wszystkie inne elementy stanu faktycznego«, nie narusza stosowania imperatywnych przepisów prawa tego drugiego państwa członkowskiego mających zastosowanie jako lex fori concursus przy zaskarżeniu czynności mających miejsce przed niewypłacalnością z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, przeważając w ten sposób nad klauzulą derogacyjną przewidzianą w art. 13 rozporządzenia Rzym I?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 23 Poprzez swoje pytanie pierwsze sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wykładni art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 należy dokonywać w ten sposób, że w celu sprzeciwienia się powództwu o uznanie czynności prawnej dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli za bezskuteczną stosownie do przepisów lex fori concursus zobowiązuje on osobę, która odniosła korzyść z dokonania tej czynności, do podniesienia zarzutu proceduralnego w takiej formie i w takim terminie, jakie określa prawo procesowe państwa członkowskiego, na którego terytorium toczy się postępowanie, lub czy art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 może również zostać zastosowany przez sąd z urzędu, w danym wypadku po upływie terminu wyznaczonego zainteresowanej stronie.
- 24 Na wstępie należy przypomnieć, że – zgodnie z art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 – art. 4 ust. 2 lit. m) tego rozporządzenia nie stosuje się, gdy osoba, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, wykaże, że czynność ta podlega prawu innego państwa

członkowskiego niż prawo państwa wszczęcia postępowania (zwanemu dalej „lex causae”) oraz że w omawianym wypadku zgodnie z lex causae owa czynność prawna w żaden sposób nie podlega zaskarżeniu.

- 25 Trybunał orzekł już, że art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 wyraźnie normuje rozkład ciężaru dowodu, lecz nie zawiera przepisów odnoszących się do szczególnych aspektów proceduralnych. A zatem ów art. 13 nie zawiera przepisów dotyczących między innymi szczegółowych warunków przeprowadzania dowodów, środków dowodowych dopuszczalnych przed właściwym sądem krajowym lub zasad regulujących ocenę przez ten sąd mocy dowodowej przedstawionych mu dowodów (wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 27). Podobnie dotyczy to innych aspektów proceduralnych, takich jak między innymi forma i termin do powołania się na ten przepis w ramach sporu.
- 26 Tymczasem, zgodnie z utrwalonym orzecnictwem, w braku harmonizacji tych przepisów w prawie Unii ich ustanowienie należy do wewnętrznego porządku prawnego państw członkowskich na mocy zasady autonomii proceduralnej tych państw, jednak pod warunkiem, że przepisy te nie są mniej korzystne niż przepisy w przypadku podobnych spraw o charakterze krajowym (zasada równoważności) oraz że praktycznie nie uniemożliwiają lub nie czynią nadmiernie uciążliwym wykonywania praw przyznanych przez prawo Unii (zasada skuteczności) (wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 28 i przytoczone tam orzecnictwo).
- 27 W rezultacie forma i terminy do powołania się na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 w ramach sporu dotyczącego uznania czynności prawnej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli za bezskuteczną, stosownie do norm przewidzianych przez lex fori concursus, jak również kwestia tego, czy sąd rozpatrujący ten spór może z urzędu zastosować ów przepis, podlegają prawu procesowemu państwa członkowskiego, na którego terytorium toczy się omawiany spór.
- 28 Wniosku tego nie podważa okoliczność, że system odstępstwa wprowadzony w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 obejmuje również przewidziane przez lex causae terminy przedawnienia, terminy do wytoczenia powództwa o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną i terminy zawite, jak Trybunał orzekł już w wyroku z dnia 16 kwietnia 2015 r., Lutz (C-557/13, EU:C:2015:227, pkt 49).
- 29 Wniosek, do jakiego doszedł Trybunał w ww. w poprzednim punkcie wyroku, opiera się bowiem na założeniu, że art. 4 i 13 rozporządzenia nr 1346/2000 stanowią lex specialis w stosunku do innych aktów prawnych regulujących prawo międzynarodowe prywatne państw członkowskich, a przede wszystkim w stosunku do rozporządzenia Rzym I, i należy interpretować je w świetle celów realizowanych przez rozporządzenie nr 1346/2000 (zob. podobnie wyrok z dnia 16 kwietnia 2015 r., Lutz, C-557/13, EU:C:2015:227, pkt 46).
- 30 Z orzecnictwa wynika, że art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 ma konkretnie na celu ochronę uzasadnionych oczekiwań osoby, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, stanowiąc, że owa czynność będzie nadal podlegała – nawet po wszczęciu postępowania upadłościowego – prawu, które było dla niej właściwe w chwili jej dokonania, a mianowicie lex causae (wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 19).
- 31 W tych okolicznościach należy stwierdzić, że ani treść, ani cele wytyczone przez art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 nie pozwalają przyjąć, iż forma i terminy, w których strona powinna powołać się na ten przepis w ramach postępowania sądowego, są określone w drodze lex causae. Rozporządzenie nr 1346/2000, a w szczególności jego art. 13, nie ma bowiem na celu ochrony podsądnego przed zwykłym ryzykiem konieczności obronienia się w ramach takiego postępowania, czy to przed sądami

państwa członkowskiego, na którego terytorium osoba ta ma miejsce zamieszkania, czy przed sądami innego państwa członkowskiego, ani tym samym przed prawem procesowym stosowanym przez właściwy sąd.

- 32 W związku z tym należy przyjąć, że uregulowanie krajowe, takie jak art. 167 CPC, które stanowi zasadniczo, że pozwany musi w odpowiedzi na skargę powołać wszystkie środki obrony i przedstawić, pod rygorem upływu terminu zawitego, ewentualne zarzuty proceduralne i merytoryczne, które nie mogą być badane z urzędu, w związku z art. 183 CPC, który stanowi, że strony mogą jednak uściślać i zmieniać żądania, zarzuty i wnioski na rozprawie wyznaczonej dla pierwszego stawienia stron, może, z zastrzeżeniem poszanowania zasad równoważności i skuteczności przypomnianych w pkt 26 niniejszego wyroku, być stosowane w kontekście sporu dotyczącego powództwa o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną, w rozumieniu art. 4 ust. 2 lit. m) rozporządzenia nr 1346/2000, w którego kontekście powołano się na art. 13 tego rozporządzenia.
- 33 W rezultacie na pytanie pierwsze trzeba odpowiedzieć następująco: wykładni art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 należy dokonywać w ten sposób, że forma i termin, w których osoba, która odniosła korzyść z dokonania czynności prawnej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, musi podnieść zarzut na podstawie tego przepisu w celu sprzeciwienia się powództwu o uznanie tej czynności za bezskuteczną stosownie do przepisów *lex fori concursus*, jak również kwestia tego, czy przepis ten może także zostać zastosowany przez właściwy sąd z urzędu, w danym wypadku po upływie terminu wyznaczonego zainteresowanej stronie, podlegają prawu procesowemu państwa członkowskiego, na którego terytorium toczy się spór. Prawo to nie może być jednak mniej korzystne niż prawo regulujące podobne sytuacje podlegające prawu wewnętrznemu (zasada równoważności) oraz nie może uniemożliwiać w praktyce lub nadmiernie utrudniać wykonywania praw przyznanych przez prawo Unii (zasada skuteczności), czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

W przedmiocie pytania drugiego

- 34 Poprzez swoje pytanie drugie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wykładni art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 należy dokonywać w ten sposób, że strona, na której spoczywa ciężar dowodu, musi wykazać, że w danym wypadku *lex causae* nie przewiduje w sposób ogólny i abstrakcyjny żadnego środka zaskarżenia czynności, co do której przyjmuje się, iż została dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, lub też w ten sposób, że strona ta musi wykazać, iż w sytuacji, gdy *lex causae* pozwala na zaskarżenie tego typu czynności, warunki wymagane do tego, by można było uwzględnić skargę wniesioną na tę czynność, które różnią się od warunków przewidzianych przez *lex fori concursus*, nie zostały faktycznie spełnione.
- 35 W tym względzie Trybunał orzekł przede wszystkim, że z realizowanego przez art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 celu, przypomnianego w pkt 30 niniejszego wyroku, jasno wynika, że stosowanie tego przepisu wymaga uwzględnienia wszystkich okoliczności danego wypadku. Uzasadnione oczekiwania nie mogą bowiem być oparte na fakcie, że po wszczęciu postępowania upadłościowego ocena ważności czynności będzie dokonywana bez uwzględnienia tych okoliczności, mimo że w wypadku niewszczęcia takiego postępowania należałoby uwzględnić owe okoliczności (wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 20).
- 36 Ponadto Trybunał orzekł, że obowiązek ścisłej wykładni wyjątku określonego w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 stoi na przeszkodzie rozszerzającej wykładni zakresu zastosowania tego przepisu, która to rozszerzająca wykładnia umożliwiłaby osobie, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, uniknięcie zastosowania *lex fori concursus* poprzez powołanie się wyłącznie w sposób abstrakcyjny na brak możliwości zaskarżenia danej czynności na podstawie przepisu *lex causae* (wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 21).

- 37 Wreszcie, Trybunał orzekł, że dla celów stosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 i w sytuacji gdyby pozwany, przeciw któremu skierowano powództwo o stwierdzenie nieważności lub bezskuteczności czynności, powołał się na przepis *lex causae*, zgodnie z którym czynność ta podlega zaskarżeniu wyłącznie w okolicznościach określonych w tym przepisie, ów pozwany powinien powołać się na nieistnienie takich okoliczności oraz wykazać owo nieistnienie (wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 31).
- 38 W rezultacie Trybunał w sposób dorozumiany wykluczył wykładnię, zgodnie z którą omawiany pozwany miałby wykazać, że *lex causae* nie przewiduje w sposób ogólny i abstrakcyjny żadnego środka zaskarżenia danej czynności, która to wykładnia byłaby ponadto zbyt wąska, biorąc pod uwagę fakt, że takie środki zaskarżenia istnieją, przynajmniej abstrakcyjnie, praktycznie zawsze, i pozbawiałaby zatem skuteczności (*effet utile*) art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000.
- 39 Biorąc powyższe pod uwagę, na pytanie drugie trzeba odpowiedzieć następująco: wykładni art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 należy dokonywać w ten sposób, że strona, na której spoczywa ciężar dowodu, musi wykazać, iż w wypadku gdy *lex causae* pozwala na zaskarżenie czynności, co do której przyjmuje się, że została dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, warunki wymagane do tego, by można było uwzględnić skargę wniesioną na tę czynność, różniące się od warunków przewidzianych przez *lex fori concursus*, nie zostały faktycznie spełnione.

W przedmiocie pytań od trzeciego do piątego

- 40 Pytania od trzeciego do piątego, które należy zbadać łącznie, dotyczą zasadniczo wykładni art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000, w szczególności w odniesieniu do możliwości powołania się na ten przepis w sytuacji przewidzianej w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I, czyli gdy wszystkie okoliczności rozpatrywanej sytuacji między stronami umowy są zlokalizowane w państwie innym niż państwo, którego prawo zostało wybrane przez omawiane strony.
- 41 Na wstępie należy zauważyć, że rozporządzenie Rzym I na podstawie swego art. 28 stosuje się do umów zawartych po dniu 17 grudnia 2009 r. Jak wynika z informacji, którymi dysponuje Trybunał, umowa regulująca rozpatrywane płatności w sprawie w postępowaniu głównym została zawarta w dniu 11 marca 2008 r., a jej ważność została przedłużona załącznikiem z dnia 9 grudnia 2009 r.
- 42 W rezultacie rozporządzenie Rzym I nie znajduje zastosowania w sporze w postępowaniu głównym.
- 43 W tych okolicznościach i w związku z tym, że na podstawie art. 2 pierwszego protokołu w sprawie wykładni przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich konwencji rzymskiej sąd odsyłający nie jest właściwy do zwrócenia się do Trybunału z pytaniem dotyczącym wykładni omawianej konwencji, niniejszy wyrok odnosi się do rozporządzenia Rzym I tylko w takim zakresie, w jakim takie odniesienie pozwala uściślić zakres stosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000.
- 44 W świetle powyższego należy przeformułować pytania od trzeciego do piątego w ten sposób, że dotyczą one tego, czy można skutecznie powoływać się na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 w sytuacji, gdy strony umowy, które mają siedzibę w jednym i tym samym państwie członkowskim, na którego terytorium są również zlokalizowane wszystkie inne istotne elementy danej sytuacji, wskazały jako prawo właściwe tej umowy prawo innego państwa członkowskiego.
- 45 W tym względzie powszechnie wiadome jest, że w handlu międzynarodowym strony umowy regularnie korzystają z możliwości poddawania jej prawu danego państwa członkowskiego, w drodze zawartej w tym celu klauzuli umownej, w szczególności w celu zapewnienia pewności co do prawa mającego zastosowanie do praw i obowiązków stron, wynikających z rozpatrywanej umowy. Artykuł 3 ust. 1

rozporządzenia Rzym I, a także art. 3 ust. 1 konwencji rzymskiej, który wszedł w życie we wszystkich państwach członkowskich wraz z przyjęciem rozporządzenia nr 1346/2000, zapewniają taką możliwość.

- 46 W rezultacie, ponieważ omawiana możliwość pojawiła się wraz z przyjęciem rozporządzenia nr 1346/2000 i ponieważ ani art. 13 tego rozporządzenia, ani inne jego przepisy nie zawierają ograniczeń w tym zakresie, należy przyjąć, że art. 13 ma zastosowanie nawet w przypadkach, gdy strony poddały umowę prawu innego państwa członkowskiego niż państwo członkowskie, w którym obie te strony mają swoje siedziby.
- 47 Ponadto należy przypomnieć, że zgodnie z motywem 23 rozporządzenia nr 1346/2000 rozporządzenie to „[w] zakresie swojej regulacji [...] powinno określić jednolite normy kolizyjne zastępujące – w zakresie ich stosowania – wewnętrzne przepisy prawa prywatnego międzynarodowego”.
- 48 Tym samym, jak przypomniano w pkt 29 niniejszego wyroku, Trybunał orzekł, że art. 4 i 13 rozporządzenia nr 1346/2000 stanowią *lex specialis* w stosunku do rozporządzenia Rzym I i należy interpretować je w świetle celów realizowanych przez rozporządzenie nr 1346/2000 (wyrok z dnia 16 kwietnia 2015 r., Lutz, C-557/13, EU:C:2015:227, pkt 46).
- 49 W efekcie należy przyjąć, że art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I nie reguluje kwestii tego, czy w sytuacji gdy wszystkie inne elementy sytuacji, poza wyborem przez strony właściwego prawa, są zlokalizowane w państwie członkowskim innymi niż państwo, którego prawo wybrano, wybór stron należy uwzględnić w celu stosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000. Kwestię tę należy bowiem zbadać wyłącznie w świetle przepisów rozporządzenia nr 1346/2000 oraz w szczególności w świetle celów, jakie to rozporządzenie realizuje.
- 50 W tym względzie należy stwierdzić, że rozporządzenie nr 1346/2000 nie zawiera odstępstwa podobnego do art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I. W związku z tym, w braku przeciwnych wskazówek zawartych w rozporządzeniu nr 1346/2000, należy przyjąć, że na art. 13 tego rozporządzenia można się skutecznie powoływać, nawet gdy strony umowy, które mają swoje siedziby w jednym i tym samym państwie członkowskim, na którego terytorium znajdują się również wszystkie inne istotne elementy sytuacji, wskazały jako prawo właściwe dla tej umowy prawo innego państwa członkowskiego.
- 51 Należy jednak przypomnieć w tym kontekście, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału podsądni nie mogą powoływać się na normy prawa Unii w sposób stanowiący oszustwo lub nadużycie.
- 52 W tym kontekście z utrwalonego orzecznictwa wynika, że ustalenie istnienia praktyki stanowiącej nadużycie wymaga spełnienia czynników obiektywnego i subiektywnego. Po pierwsze, co do czynnika obiektywnego, ustalenie to wymaga, aby z ogółu obiektywnych okoliczności wynikało, że pomimo formalnego poszanowania warunków przewidzianych w uregulowaniach Unii cel realizowany przez te uregulowania nie został osiągnięty. Po drugie, takie stwierdzenie wymaga również czynnika subiektywnego, mianowicie by z ogółu obiektywnych okoliczności wynikało, że głównym celem danych czynności jest uzyskanie bezprawnej korzyści. Zakaz praktyk stanowiących nadużycie jest bowiem bezprzedmiotowy wówczas, gdy dane transakcje mogą mieć inne uzasadnienie niż tylko osiągnięcie korzyści (wyrok z dnia 28 lipca 2016 r., Kratzer, C-423/15, EU:C:2016:604, pkt 38–40 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 53 Trybunał orzekł również, że w celu ustalenia istnienia drugiego czynnika, który wiąże się z zamiarem podmiotów, można między innymi uwzględnić czysto sztuczny charakter danych transakcji. To do sądu odsyłającego należy zbadać, zgodnie z regułami dowodowymi przewidzianymi w przepisach krajowych, o ile nie spowoduje to naruszenia skuteczności prawa Unii, czy w toczącym się przed nim postępowaniu spełnione zostały przesłanki wystąpienia praktyki stanowiącej nadużycie (wyrok z dnia 28 lipca 2016 r., Kratzer, C-423/15, EU:C:2016:604, pkt 41, 42 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 54 Tym samym stosowanie art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 w sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym można wykluczyć wyłącznie wtedy, gdy obiektywnie wynika, że realizowany przez ów przepis cel, polegający w tym kontekście na zapewnieniu stronom uzasadnionych oczekiwań co do możliwości stosowania danego prawa, nie został osiągnięty, i gdy umowa została sztucznie poddana prawu danego państwa członkowskiego, czyli zasadniczo w celu niepoddawania faktycznie tej umowy prawu wybranego państwa członkowskiego, lecz powołania się na prawo tego państwa członkowskiego, aby wyłączyć umowę lub akty wydane w jej wykonaniu z zakresu stosowania *lex fori concursus*.
- 55 Natomiast w każdym razie należy przypomnieć, że tak jak zauważyła Komisja, sam fakt, iż w sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym strony skorzystały z możliwości wyboru prawa państwa członkowskiego innego niż państwo, w którym mają swoje siedziby, nie tworzy żadnego domniemania co do woli ominięcia przepisów przewidzianych w obszarze niewypłacalności w sposób stanowiący oszustwo lub nadużycie.
- 56 Biorąc powyższe pod uwagę, na pytania od trzeciego do piątego należy odpowiedzieć następująco: na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 można skutecznie powoływać się w sytuacji gdy strony umowy, które mają siedzibę w jednym i tym samym państwie członkowskim, na którego terytorium są również zlokalizowane wszystkie inne istotne elementy danej sytuacji, wskazały jako prawo właściwe tej umowy prawo innego państwa członkowskiego, pod warunkiem że omawiane strony nie dokonały wyboru tego prawa w sposób stanowiący oszustwo lub nadużycie, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

W przedmiocie kosztów

- 57 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (piąta izba) orzeka, co następuje:

- 1) Wykładni art. 13 rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego należy dokonywać w ten sposób, że forma i termin, w których osoba, która odniosła korzyść z dokonania czynności prawnej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, musi podnieść zarzut na podstawie tego przepisu w celu sprzeciwienia się powództwu o uznanie tej czynności za bezskuteczną stosownie do przepisów *lex fori concursus*, jak również kwestia tego, czy przepis ten może także zostać zastosowany przez właściwy sąd z urzędu, w danym wypadku po upływie terminu wyznaczonego zainteresowanej stronie, podlegają prawu procesowemu państwa członkowskiego, na którego terytorium toczy się spór. Prawo to nie może być jednak mniej korzystne niż prawo regulujące podobne sytuacje podlegające prawu wewnętrznemu (zasada równoważności) oraz nie może uniemożliwiać w praktyce lub nadmiernie utrudniać wykonywania praw przyznanych przez prawo Unii (zasada skuteczności), czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.
- 2) Wykładni art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 należy dokonywać w ten sposób, że strona, na której spoczywa ciężar dowodu, musi wykazać, iż w wypadku gdy *lex causae* pozwala na zaskarżenie czynności, co do której przyjmuje się, że została dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, warunki wymagane do tego, by można było uwzględnić skargę wniesioną na tę czynność, które różnią się od warunków przewidzianych przez *lex fori concursus*, nie zostały faktycznie spełnione.

- 3) Na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 można skutecznie powoływać się w sytuacji, gdy strony umowy, które mają siedzibę w jednym i tym samym państwie członkowskim, na którego terytorium są również zlokalizowane wszystkie inne istotne elementy danej sytuacji, wskazały jako prawo właściwe tej umowy prawo innego państwa członkowskiego, pod warunkiem że omawiane strony nie dokonały wyboru tego prawa w sposób stanowiący oszustwo lub nadużycie, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

Podpisy